

РОЛЬ ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У НАРОЩУВАННІ ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ

У сучасних умовах посткризового розвитку світової економіки, коли все помітніше проявляється тенденція до відновлення обсягів експортних операцій як складової зовнішньоторговельної діяльності, набувають актуальності питання удосконалення та реформування відносин у системі державного регулювання експортної діяльності на національному і регіональному рівнях.

Нині процес нарощування експортного потенціалу регіону вимагає наявності необхідного інституціонального забезпечення (Рис.1), яке включає нормативно-правову базу; систему регулюючих органів, які здійснюють державне управління експортом; державні програми розвитку.

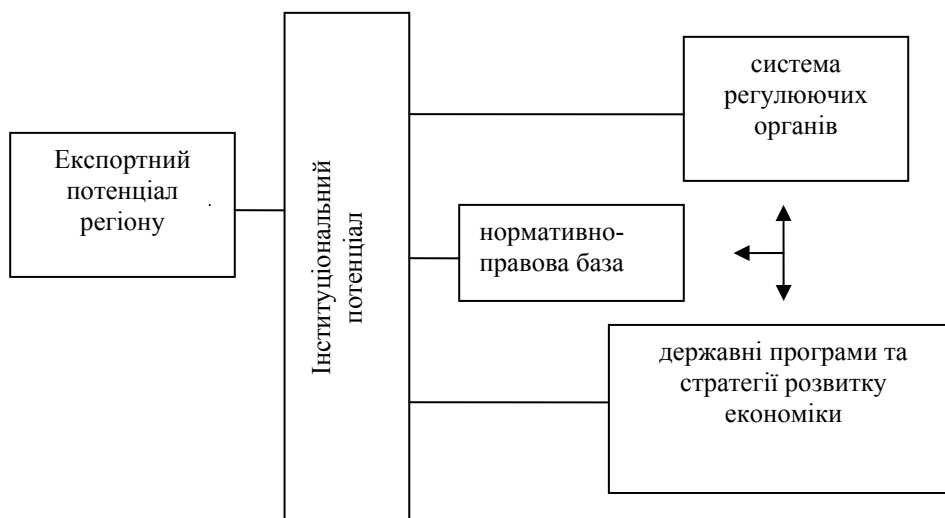

Рис.1. Схема структури інституційного потенціалу регіону

Сучасний розвиток торговельних відносин України та її регіонів показує, що ефективність використання експортного потенціалу, перш за все, визначається досконалістю нормативно-правової бази, яка обумовлює правовий режим для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, зокрема підприємств-експортерів, результативністю укладених міжнародних угод про співпрацю регіону, повноваженнями місцевих органів влади у формуванні та реалізації регіональної політики

в міжнародній сфері. Розглядаючи систему законодавства, що регулює зовнішньоекономічну діяльність у частині експортних операцій, слід зауважити, що вона об'єднує закони та інші нормативно-правові акти, які безпосередньо розглядають питання щодо регулювання у цій сфері, а також ті юридичні акти, які регулюють інші види діяльності, але містять і правові норми, що стосуються експорту [1, с. 172]. На основі визначення основних напрямків регулювання і контролю за експортною діяльністю в Україні, нормативно-правові акти, що її регламентують, доцільно об'єднати в такі групи: група А визначає принципи здійснення зовнішньоекономічної діяльності в Україні; група Б встановлює порядок здійснення валютних операцій; група В регламентує організацію митного контролю; група Г включає оподаткування і облік експортних операцій. Останнім часом через зростання рівня конкурентних вимог істотно підвищилася роль нормативів із проведення стандартизації та сертифікації продукції, що вносить суттєві зміни в інституціональне поле регулювання експорту.

Таким чином, дослідивши зовнішньоекономічне законодавство в Україні, ми виявили існування понад 300 нормативно-правових актів різного рівня у тому числі, близько 70 законів України, майже 40 указів Президента України та 60 постанов Кабінету Міністрів України, які інколи суперечать один одному. Така кількість, різноманітність і неузгодженість нормативно-правових актів свідчить про недосконалість структури системи зовнішньоекономічного законодавства [2, с. 42]. При цьому близько 100 нормативно-правових акти прямо або опосередковано стосуються формування, нарощування і реалізації експортного потенціалу на різних рівнях економічної системи.

Проаналізувавши сучасний стан правового забезпечення зовнішньоекономічної діяльності, нами виявлено, що законодавству України з питань регулювання експортних операцій як форми реалізації експортного потенціалу регіону притаманні ті ж самі недоліки, які характерні для всього чинного законодавства, зокрема: нестабільність та внутрішня суперечливість законодавчих актів; диспропорція у співвідношенні законів та підзаконних актів; відсутність механізмів реалізації нормативних актів.

Водночас Міністерство економічного розвитку та торгівлі України розробило проекти нормативно-правових актів, дія яких спрямована на нарощування експортного потенціалу, з метою проведення єдиної політики розвитку експорту та підтримки вітчизняних підприємств у просуванні товарів на зовнішніх ринках. Серед них необхідно виділити такі документи:

1. Проект Закону України «Про державну фінансову підтримку експорту», який передбачає економічне стимулювання експорту шляхом впровадження системи кредитування та страхування експорту.

2. Проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану першочергових заходів підтримки експорту» на основі використання бюджетних коштів та інших джерел фінансування.

Впровадження запропонованих інструментів сприятиме вдосконаленню структури експорту, зниженню ризиків, пов'язаних з експортом товарів українського походження, розширенню ринків збуту українських товарів, збільшенню доходів вітчизняних виробників, що позитивно вплине на зростання надходжень до державного бюджету [3].

Для виконання функцій, пов'язаних із регулюванням зовнішньоекономічної діяльності, в тому числі експортної, в кожній країні створюється відповідна система державних органів із чітко визначеними завданнями, функціями та повноваженнями. До органів державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності на рівні країни належать Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економічного розвитку та торгівлі України, Національний банк України, Державна митна служба, Антимонопольний комітет, Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, торговельно-економічні місії у складі закордонних дипломатичних установ України. Спеціалізованим державним органом, діяльність якого сприяє формуванню експортної політики України, підвищенню експортного потенціалу національної економіки, захисту державних інтересів та інтересів українських експортерів на зовнішніх ринках є Рада експортерів (далі – Рада), що створена при Міністерстві економічного розвитку і торгівлі України. Результати роботи Ради є неоднозначними, оскільки з другої половини 2008 р. не було проведено жодної наради, а ефективність реалізації вже прийнятих рішень складно оцінити. З метою поглиблення економізації зовнішньої політики нашої держави в середині березня 2011 р. при Міністерстві закордонних справ був створений аналогічний підрозділ – Рада експортерів, яка дублює низку функцій торговельно-економічних місій та вже діючої Ради.

На рівні регіону регулювання експортних операцій належить до компетенції місцевих та обласних Рад народних депутатів України та їх виконавчих і розпорядчих органів (Управління зовнішніх зносин та зовнішньоекономічної діяльності); територіальних підрозділів (відділень) органів державного управління зовнішньоекономічною діяльністю України (Управління НБУ; територіальна митниця; Державна податкова адміністрація та Спеціалізована Державна податкова інспекція по роботі з великими платниками податків; обласне територіальне відділення Антимонопольного комітету України;

територіальне відділення «Стандартметрологія»); недержавних органів управління зовнішньоекономічною діяльністю (територіальна торгово-промислова палата; регіональний союз промисловців і підприємців; валютні, товарні, фондові біржі тощо) [4; 5, с. 114].

Невід'ємною частиною інституціональної складової експортного потенціалу регіону є розробка програмних та прогнозних документів. Аналіз розроблених в Україні програм економічного розвитку як держави в цілому, так і її окремих регіонів (які включають в себе положення щодо розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та здійснення зовнішньоекономічної діяльності), виявив їх здебільшого декларативний характер. За даними Мінекономіки в 2008 р. із 212 затверджених державних програм тільки 29 відповідали вимогам діючого законодавства, а третина взагалі не фінансувалась [6, с. 13]. Таким чином, доцільно законодавчо закріпити механізм практичного втілення положень існуючих програм та здійснювати контроль за їх виконанням, що дозволить перейти від разових форм сприяння експорту в регіонах до їх упорядкованої й планової державної підтримки.

На нашу думку, нарощуванню експортного потенціалу регіону заважає не стільки слабкий ефект від практичної імплементації програмних і стратегічних документів щодо підтримки виробників-експортерів, скільки бюрократичні перепони в самій державі, зокрема, складність митних процедур та недосконале податкове законодавство. Нині Україна, за оцінками Світового банку, посідає 145 місце в світі серед 183 країн за умовами ведення бізнесу та 134 з-поміж 139 країн за розвитком та якістю інституціональної складової у індексі глобальної конкурентоспроможності [7; 8], що свідчить про негнучкість та слабку адаптивність інституціональної структури, що у свою чергу перешкоджає позитивним змінам в економіці й добробуті населення.

Таким чином, нарощування експортного потенціалу регіону вимагає оцінки та удосконалення інституціональної складової на основі впровадження територіально диференційованої зовнішньоторговельної політики, чіткого розподілу повноважень між структурними підрозділами регіональних та державних органів влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Опришко В.Ф. Міжнародне економічне право: Підруч. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 311 с.
2. Ашурков О.О. Структура зовнішньоекономічного законодавства / О.О. Ашурков: Матеріали Четвёртой международ. науч.-практ. интернет-конф. [Экономико-правовые исследования в XXI веке: Практика применения Хозяйственного кодекса Украины и направления развития правового регулирования

хозяйственных отношений (к 7-й годовщине принятия Хозяйственного кодекса Украины)], (23–30 марта 2010 г.). – Институт экономико-правовых исследований НАН Украины, 2010. – С. 39–46.

3. Данилишин Б. М. Сприяння ефективній реалізації експортного потенціалу України є одним з найважливіших елементів політики Уряду [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.
4. Рум'янцев А.П., Рум'янцева Н.С. Зовнішньоекономічна діяльність: Навч. посібник. – К.: ЦУЛ, 2004. – 377 с.
5. Скрыбина Д.С. Реформування інституціональних засад державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності України / Д.С. Скрыбина // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2010. – №3. – С. 114–119.
6. Блинов А.В. Паучиха в янтаре / А.В. Блинов // Эксперт. – 2009. – № 14. – С. 13.
7. Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>.
8. Режим доступу: <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>.